

Identify the Goals and Activities of Desirable in Iranian Teacher Training Internship Curriculum

Asad Hejazi*

Associate Professor, Department of Educational Management, Farhangian University, Tehran, Iran

(Received: June 9, 2020; Accepted: February 9, 2021)

Abstract

The aim of the present study was to identify the goals and activities of the Iranian teacher training internship program. The research method is applied in terms of purpose and mixed (qualitative-quantitative) in terms of data collection method. The statistical population of the qualitative section includes experts and internship experts in teacher training, who were selected by targeted sampling of 18 people. The statistical population of the quantitative sector also included students, teachers and graduates in the field of continuous bachelor's degree on the campuses of Farhangian University of Tehran Province (6102 N =). A total of 278 multi-stage clustering methods were considered for sample size. The data collection tool is a semi-structured interview and questionnaire. Content validity was used to determine the validity of the interview questions and the questionnaire and Cronbach's alpha coefficient was used to estimate the reliability of the questionnaire. The results showed that in the field of internship goals, the highest priority is related to "linking academic theoretical issues with the workplace related to the disciplinary commitment disciplines" and "improving professional skills and competencies of teachers in all dimensions". In the field of learning activities, "Practicing special activities such as storytelling and final reporting" and "Learning how to implement theoretical knowledge related to the field in teaching and learning activities in the classroom" received the highest priority. The results of this study can be used as a framework in the process of internship planning in the fields of teacher training at Farhangian University and other universities

Keywords: Activities, Goals, Teacher training.

شناسایی اهداف و فعالیت‌های مطلوب در برنامه درسی کارورزی تربیت معلم ایران

اسد حجازی*

دانشیار، گروه مدیریت آموزشی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۳/۲۰؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۲۱)

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناسایی اهداف و فعالیت‌های یادگیری مطلوب برنامه درسی کارورزی تربیت معلم ایران بود. روش تحقیق از نظر هدف، کاربردی و به لحاظ شیوه جمع‌آوری اطلاعات، آمیخته (کیفی - کمی) است. جامعه آماری بخش کیفی شامل متخصصان و خبرگان کارورزی در تربیت معلم، که به شیوه نمونه‌گیری هدفمند ۱۸ نفر انتخاب شدند. در بخش کمی، ۱۸ متخصص به شیوه نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. نمونه‌گیری تا اشباع داده‌ها ادامه یافت. جامعه آماری بخش کمی نیز شامل دانشجومعلم‌ان و دانش‌آموختگان پردیس‌های دانشگاه فرهنگیان استان تهران بود (N= ۶۱۰۲). ۲۷۸ نفر با روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شد. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و پرسشنامه است. برای تعیین روایی سؤال‌های مصاحبه و پرسشنامه از روایی محتوایی، و برای برآورد پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. نتایج پژوهش نشان داد، در حیطه اهداف کارورزی، بیشترین اولویت مربوط به «مرتبط کردن مباحث نظری دانشگاهی با فضای کار مربوط به رشته‌های تمهد دبیری» و «ارتقای مهارت‌های تخصصی و شایستگی‌های معلمی در همه ابعاد» است. در حیطه فعالیت یادگیری «تمرین فعالیت‌های خاص مانند روایت‌پژوهی و تنظیم گزارش‌های پایانی» و «فراگرفتن چگونگی عملیاتی کردن دانش نظری مربوط به رشته در فعالیت‌های یاددهی و یادگیری کلاس درس» بیشترین اولویت را دریافت کردند. همچنین، نتایج نشان داد میانگین نظرات شرکت‌کنندگان در زمینه اهداف برنامه درسی کارورزی و فعالیت یادگیری در برنامه درسی کارورزی بیشتر از سطح معیار فرضی است. نتایج این پژوهش می‌تواند به‌عنوان چارچوبی در فرایند برنامه‌ریزی کارورزی رشته‌های تربیت معلم دانشگاه فرهنگیان و سایر دانشگاه‌ها مورد استفاده قرار گیرد.

واژگان کلیدی: اهداف و فعالیت‌ها، تربیت معلم، کارورزی.

مقدمه

رشد اقتصادی، سیاسی و فرهنگی در هرکشوری ملزم به رشد و پیشرفت آموزش و پرورش آن کشور است، بر این اساس، اکثر کشورها برای رسالت دستگاه تعلیم و تربیت و رشد همه‌جانبه خود، مراکز تربیت معلم را تأسیس کرده‌اند و در آن به تولید مربیان و معلمان حاذق پرداختند، تا بدین طریق سبب پرورش نیروهای انسانی ماهر و متفکر در جهت پیشرفت و نوآوری در علوم و فنون مختلف شوند و راه را برای توسعه علمی و اقتصادی کشورشان هموار کنند (جمشیدی توانا و امام‌جمعه، ۱۳۹۵).

روش‌های آموزش معلمان در مراکز تربیت معلم اهمیت فوق‌العاده‌ای دارد، زیرا با آموزش کارآمد و ثمربخش می‌توان نیروهای معلمی کارآمد، زبده و پژوهشگر تربیت کرد (سنگری و آخش، ۱۳۹۶)؛ بنابراین، باید در روش‌های آموزش این افراد از بهترین روش‌های آموزشی روز بهره برده شود.

کارورزی^۱ یکی از مهم‌ترین برنامه‌ها در دانشگاه‌های تربیت معلم است که متقاضیان معلمی را برای ورود به کلاس و مهارت حرفه‌ای تدریس آماده می‌کند. رینگانژن، امریبین و چونگ^۲ (۲۰۱۲) کارورزی را به‌عنوان فرصتی برای دانشجویان در ضمیمه‌کردن تجارب کاری با دانش در آموزش دانشگاهی از طریق یک محیط شغلی حرفه‌ای در دنیای واقعی برنامه‌ریزی شده و نظارت‌شده تعریف می‌کند. در واقع، کارورزی دانش و نظریه دانشگاهی را با کاربرد و مهارت در محیط کار تلفیق می‌کند. کارورزی تجارب مبتنی بر کار (چن^۳ و همکاران، ۲۰۱۱) پلی میان محیط دانشگاهی و محیط شغلی یا پلی بین نظر و عمل است (بوکالیو^۴، ۲۰۱۲).

یافته تحقیق‌های متعدد نشان می‌دهد اجرای برنامه کارورزی نتایج یادگیری بسیار سودمندی برای دانشجومعلمان دارد. برای مثال، می‌توان به مواردی مانند تمرین دانش و مهارت کسب‌شده (دانیل و

-
1. Internship
  2. Renganathan, AmriBin & Chong
  3. Chen
  4. Bukaliya

بروکر^۱، ۲۰۱۴؛ خلیل^۲، ۲۰۱۵؛ خودهدایتی (نگیا و دین^۳، ۲۰۱۸)؛ کسب اعتماد به نفس بیشتر؛ پرکردن شکاف بین آموزش نظری و صحنه عملی شغل (مور و پلاگ^۴، ۲۰۰۸)؛ افزایش انگیزه و عملکرد تحصیلی دانشجویان (جونز، گرین و هایگسون^۵، ۲۰۱۷) اشاره کرد. بدیهی است، توجه به بهبود کیفیت برنامه درسی کارورزی دانشجویان ضرورتی انکارناپذیر است، در غیر این صورت به عقیده ماتاکس^۶ (۲۰۱۰) در تربیت معلم با یادگیری سروکار خواهیم داشت که پس از آموزش از بین می‌رود و در نتیجه، به بهبود عملکرد فرد منجر نمی‌شود. از این رو، دانشگاه‌های مختلف جهان در راستای کیفیت‌بخشی به برنامه‌های کارورزی تربیت معلم، گام‌های مؤثری برداشته‌اند.

کارورزی در تربیت معلم ایران

روح حاکم بر کارورزی دانشگاه فرهنگیان ایران را پدیده موقعیت‌شناسی، پژوهشگری، تأمل و بازاندیشی تشکیل می‌دهد تا به تحقق معلمانی کمک کند که به عنوان معلم فکور عمل می‌کنند. برنامه کارورزی تربیت معلم ایران به گونه‌ای طراحی شده که دانشجویان از ابتدای سال سوم تحصیل، با موقعیت عملی آموزش مدرسه‌ای سروکار پیدا کنند. بنیاد کارورزی را تأمل تشکیل می‌دهد و فعالیت دانشجویان معلم، با تأمل بر موقعیت مکانی مدرسه آغاز می‌شود؛ با جست‌وجوی مسأله‌شناسانه در کلاس درس ادامه می‌یابد و با تدریس تحت نظارت معلم راهنما استمرار می‌یابد و با کلاس‌داری و تدریس مستقل کارورز، به اتمام می‌رسد. در سرفصل‌های دوره کارشناسی پیوسته دانشگاه فرهنگیان ایران، دانشجویان دوره کارشناسی دانشگاه موظفند طبق برنامه آموزشی مصوب حداقل ۸ واحد درسی را به‌عنوان کارآموزی به تدریس بپردازند (احمدی و همکاران، ۱۳۹۸).

براساس برنامه اجرایی کارورزی در ایران، فعالیت کارورزی از ابتدای سال تحصیلی آغاز و در تمام طول سال تحصیلی به صورت پیوسته استمرار می‌یابد. در این فرایند دانشجویان معلم چهار درس

-
1. Daniels & Brooker
  2. Khalil
  3. Nghia & Dien
  4. Moore & Plugge
  5. Jones, Green & Higson
  6. Mattax

کارورزی را تجربه می‌کند که طی دو سال پایانی تحصیل ارائه می‌شوند. کارورزی ۱ و ۳ در نیمسال اول تحصیلی و کارورزی ۲ و ۴ در نیمسال دوم تحصیلی ارائه می‌شوند. آنچه محور اهداف و فعالیت‌های کارورزی در برنامه چهارگانه آن را تشکیل می‌دهد، مجموعه اهداف مطرح در هر یک از برنامه‌های کارورزی تربیت معلم ایران است. همچنین، زمان برنامه کارورزی معادل ۵۱۲ ساعت، ۱۴/۹ درصد برنامه‌درسی تربیت معلم ایران است (موسی‌پور، ۱۳۹۷). این زمان هنگام اجرا، معادل یک روز فعالیت مدرسه‌ای طی دو سال تحصیلی مدارس ایران است. اختصاص زمان کارورزی نیز با این استدلال بوده است که دانشجوی معلم طی دو سال پایانی تحصیل خود، هر هفته یک روز را در مدرسه سپری کند.

جدول ۱. برنامه‌درسی کارورزی دانشگاه فرهنگیان ایران براساس مشخصات دوره، اهداف دوره و سرفصل دوره

ابعاد	شاخص‌ها	داده‌ها
مشخصات دوره	نحوه ارائه دوره	حضوری
	طول دوره	۲ سال
اهداف دوره	کارورزی یک (نیم‌سال اول): مشاهده تاملی مسئله‌های آموزشی و تربیتی کارورزی دو (نیم‌سال دوم): به‌کارگیری روش‌های استدلالی/منطقی برای بررسی موقعیت‌های یادگیری کارورزی سه (نیم‌سال سوم): فهم عمل معلمی در کلاس درس کارورزی چهار (نیم‌سال چهارم): تدریس مستقل	
سرفصل دوره	کارورزی ۱: مسأله‌شناسی آموزش/یادگیری، روایت‌پژوهی و انتشار کارورزی ۲: موقعیت‌شناسی، فعالیت آموزش/یادگیری، توسعه حرفه‌ای و انتشار کارورزی ۳: طراحی و هدایت یادگیری به کمک معلم، توسعه حرفه‌ای و انتشار کارورزی ۴: طراحی، تولید و هدایت یادگیری به طور مستقل، تأمل حرفه‌ای و انتشار	

همان‌گونه در برنامه کارورزی ایران اشاره شد، هر یک از سه عنصر مشخصات دوره، اهداف دوره و سرفصل دوره برنامه‌درسی کارورزی در ایران به شرح زیر است:

کارورزی این دانشگاه از لحاظ ساختاری و محتوایی برای همه رشته‌ها، یکسان و دانشجوی معلمان رشته آموزش ابتدایی، مشاوره، تربیت بدنی، رشته‌های گوناگون آموزش متوسطه و ... برنامه کارورزی مشابهی دارند. دانشجویان در همه رشته‌ها در چهار ترم پایانی خود، هفته‌ای یک روز (نه روزهای متوالی) و در مجموع کل سال‌های تحصیل ۵۸ روز به مدرسه می‌روند.

با توجه به مطالب مطرح شده (جدول ۱) درباره اهداف دوره کارورزی در تربیت معلم ایران، به نظر می‌رسد در برنامه کارورزی دانشگاه فرهنگیان ایران برای هر دوره، اهداف جدایی تنظیم شده که از نظر مفهومی بیشتر نشان‌دهنده تکلیف دوره و وظایف کارورز است تا هدف. در حالی که با توجه به منابع علمی به ویژه سطوح تأمل، جدول اهداف در کارورزی تأملی، می‌تواند به شکل ماتریسی از اهداف، ابعاد و انتظارات باشد. در برنامه کارورزی دانشگاه فرهنگیان ایران جداول اهداف، ابعاد و توسعه مورد انتظار در هر بعد طراحی نشده است (احمدی و همکاران، ۱۳۹۸)، اما در مطالعات انجام گرفته در کشورهای استرالیا و سنگاپور در بخش تنظیم اهداف ابعاد تدریس مشخص و برای هر بعد زیرمؤلفه‌ها و انتظارات نیز تدوین شده است (حجازی، ۱۳۹۸).

در دوره‌های کارورزی تربیت معلم ایران، تدریس‌های مکرر و متعدد، و به دنبال آن تأمل چه به صورت کتبی یا شفاهی (گفت‌وگو با مربی و ...) محتوا و سرفصل اصلی برنامه است. بر اساس سطوح تأمل و ویژگی‌های که این سطوح دارند به نظر می‌رسد نمی‌توان به یکباره دانشجومعلم را در دوره‌های اولیه کارورزی به تدریس و مواجهه با چالش‌های متعدد واداشت، بلکه در این دوره‌ها باید با مشاهده آغاز شود و به تدریج تدریس‌ها و مواجهه با چالش و تأمل بیشتر شود. ظاهراً در کارورزی دانشگاه فرهنگیان این اصل رعایت شده و دوره‌های ابتدایی و اولیه را به مشاهده اختصاص داده است، اما در این برنامه، در کارورزی یک، از دانشجومعلم خواسته است، تنها با مشاهده، مسائل فیزیکی، عاطفی، سازمانی و آموزشی مدرسه را شناسایی و در کارورزی دو، مسئله شناسایی شده را حل کنند؛ و در کارورزی سه، به طراحی و هدایت یادگیری و در کارورزی چهار: به طراحی، تولید و هدایت یادگیری به طور مستقل، تأمل حرفه‌ای و انتشار بپردازد. چنین محتوایی برای دوره‌های کارورزی نه تنها در راستای سطوح تأمل نیست، بلکه خلاف مباحث مربوط به تأمل و سطوح تدریجی آن است. براساس منابع علمی تأملی، تأمل وقتی آغاز می‌شود که فرد با شرایط نامعینی در عمل مواجه می‌شود، مشاهده مدرسه و تدریس معلمی دیگر شاید بتواند دانشجو را به تفکر فراخواند اما این تفکر، تأمل نیست و تغییر در موقعیت، توجه به چارچوب‌های مفهومی خود و ... را در پی ندارد. از سویی هم شناسایی و حل مسائل مدرسه در کارورزی یک و دو، با سطوح تأمل همخوانی ندارند.

نکته دیگر در برنامه کارورزی دانشگاه فرهنگیان ایران، روشن نبودن و عدم وضوح اهداف است. در این زمینه ملکی (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای پدیدارشناسانه به این نتیجه رسیده است که ذینفعان برنامه (اساتید راهنما، دانشجومعلم و معلمان راهنما) سردرگمی بسیار درباره اهداف برنامه داشته‌اند و به وضوح نمی‌دانند که این برنامه قرار است چه توسعه و ارتقایی را در چه ابعاد و جهاتی در دانشجومعلم ایجاد کند. از سویی، هم شناسایی و حل مسائل مدرسه در کارورزی یک و دو، با سطوح تأمل همخوانی ندارد. همچنین، زمان به عنوان یک عنصر مهم در هر نوع کارورزی، در برنامه کارورزی دانشگاه فرهنگیان ایران تجارب جهانی در این زمینه فاصله‌ای چشمگیر دارد.

با توجه به مطالب مطرح شده، برنامه کارورزی دانشگاه فرهنگیان ایران طی سال‌های اخیر، جهشی بی‌سابقه در تاریخ کارورزی تربیت معلم ایران داشته است؛ جهشی که ایران را در ردیف بسیاری از کشورهای توسعه یافته قرار می‌دهد. اما همان‌طور که در تحلیل این برنامه با استناد به منابع علمی و نظری بیان شد، این برنامه در مواردی از جمله، بی‌توجهی به سطوح تأمل، عدم اختصاص زمان مناسب و کافی، توجه ناکافی به مؤلفه با اهمیت ویژگی‌های حرفه‌ای و ... نسخه کامل، درست و دقیقی از کارورزی تأملی نیست. همچنین، واقعیت کنونی اجرای برنامه‌درسی کارورزی در دانشگاه فرهنگیان ایران نیز حکایت از آن دارد که هر چند در سال‌های اخیر ارتباطات خوبی بین دانشگاه فرهنگیان و مدارس در خصوص برنامه جدید کارورزی در حال شکل‌گیری است، ولی هنوز فاصله بین برنامه قصدشده و اجرای آن، زیاد است (حجازی، ۱۳۹۷). همچنین، در شرایط اجرای مطلوب کارورزی، دانشجومعلم با واقعیت مدرسه و کلاس درس آشنا نمی‌شوند و به انجام فعالیت و تکالیفی از پیش تعیین شده مشغول‌اند (موسی‌پور، ۱۳۹۷).

پژوهشگران متعددی در داخل و خارج از ایران درباره برنامه کارورزی در تربیت معلم، بررسی و به موانع و چالش‌های آن در سطوح مختلف توجه کرده‌اند: الماسی و همکاران (۱۳۹۶) در نتایج مطالعات خود نشان دادند؛ وضعیت برنامه‌درسی کارورزی دانشگاه فرهنگیان در بخش طراحی و اجرای واحد یادگیری از طریق فرایند درس‌پژوهی برای تقویت مهارت‌های عملی و حرفه‌ای دانشجومعلم دانشگاه فرهنگیان ایران نامطلوب هست. زارع‌صفت (۱۳۹۶)، در واکاوی تجربه‌های زیسته کارورزی در دانشگاه فرهنگیان بیان می‌کند؛ اساتید راهنما و معلمان راهنما نقش حمایت‌کننده

را نادیده می‌گیرند و به‌جای نظارت بالینی پیگیرانه و حمایت معنوی از دانشجومعلم از خود سلب مسئولیت کرده و برنامه را ناقص اجرا می‌کنند. نتایج پژوهش حجازی (۱۳۹۸) نشان داد؛ عدم رعایت پیش‌نیازهای درس کارورزی، روش‌های تدریس سنتی مدارس، و ... از مشکلات عمده برنامه کارورزی جدید تربیت‌معلم در دانشگاه فرهنگیان است. کرامتی و احمدآبادی (۱۳۹۶)، به این نتیجه رسیدند مشکلات عمده برنامه کارورزی جدید دانشجومعلم دانشگاه فرهنگیان حول سه محور ضعف‌های دانشی، نگرشی و مهارتی دبیران و مدیران مدارس در تصمیم‌های برنامه درسی قرار داده شده است. تاتاری، تاجیک و تاتار (۱۳۹۵)، در پژوهشی، مسائل کارورزی در ایران را به دو دسته تقسیم می‌کنند: مسائل ناشی از دانشگاه از جمله، عدم حضور استاد راهنما در مدارس، کمبود منابع اطلاعاتی و نحوه ارزیابی کیفیت کارورزی و مشکلات ناشی از فرایند اجرایی کار که مربوط به پذیرش، نداشتن مسئول و امکانات رفاهی. پریشانی و خروشی (۱۳۹۶)، مهم‌ترین مانع موفقیت برنامه کارورزی را کمبود زمان مناسب و تعیین‌شده برای اجرا می‌دانند. در پژوهش جمشیدی توانا و امام‌جمعه (۱۳۹۵) نشان داده شد کارورزی با مشارکت و تعامل فعال بین مدارس و دانشگاه، همکاری اساتید و معلمان راهنمای مجرب، فعالیت دانشجومعلم در مدرسه و کلاس درس، افزایش زمان حضور در کلاس درس، گذراندن پیش‌نیاز و واحدهای درسی مورد نیاز قبل از دوره کارورزی به تدریج دانش موضوعی، دانش عمل تربیتی و دانش عمل تربیتی موضوعی دانشجومعلم را با بهره‌گیری از دانشگاه و مدرسه افزایش می‌دهد.

لابوسکی^۱ (۲۰۰۴)، در تحقیق خود نشان داد رشد مهارت‌های درس‌پژوهی در دوره کارورزی، توانایی رویارویی آن‌ها را در دوره معلمی در سال اول تدریس افزایش می‌دهد. تحقیقی توسط اکسلی^۲ (۲۰۱۲)، انجام شده که با مطالعه در دوره چهارماهه کارورزی به این نتایج دست یافت که دانشجومعلم با وجود اتمام دوره کارورزی نگرانی زیادی برای تدریس در کلاس‌های مستقل را دارند.

اگرچه در پاره‌ای از تحقیقات به مواردی از اهداف و فعالیت‌های کارورزی رشته‌های تربیت

---

1. LaBoskey

2. Eceli

معلم اشاره شده است، اما پژوهش‌ها، به‌ویژه موارد مربوط به داخل ایران جامع و گسترده نیست، بنابراین، هدف این پژوهش شناسایی اهداف و فعالیت‌های یادگیری درس کارورزی در دانشگاه فرهنگیان ایران است. این پژوهش در راستای هدف یادشده و به‌منظور پاسخ به پرسش‌های زیر انجام شده است:

۱. اهداف برنامه‌دستی کارورزی دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان باید شامل چه مواردی باشد؟
۲. چه فعالیت‌های یاددهی و یادگیری در فرایند اجرای برنامه‌دستی کارورزی دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان باید مورد توجه قرار گیرد؟
۳. ادراک اعضای هیئت علمی، دانشجومعلمان و دانش‌آموختگان تعهد دبیری دانشگاه فرهنگیان از اهداف و فعالیت‌های شناسایی‌شده برنامه‌دستی کارورزی در دانشگاه فرهنگیان چه می‌باشد؟

روش‌شناسی پژوهش

از آنجا که پژوهش حاضر در صدد کسب شناختی همه‌جانبه از اهداف و فعالیت‌های یادگیری مطلوب در برنامه‌دستی کارورزی بود، بنابراین سعی شد از داده‌های کیفی و کمی برای نیل به هدف یادشده استفاده شود. بنابراین، در این پژوهش از رویکرد ترکیبی، ابتدا کیفی و به‌طور خاص از راهبرد نظریه‌داده‌بنیاد^۱ اشتروس و کوربین^۲ استفاده شد. در بخش کیفی، ابتدا با ۱۸ نفر از استادان کارورزی در تربیت معلم، در خصوص شناسایی اهداف و فعالیت‌های یادگیری مطلوب در برنامه‌دستی کارورزی دانشگاه فرهنگیان مصاحبه‌های عمیق نیمه‌ساختاریافته انجام شد. انتخاب شرکت‌کنندگان در پژوهش به روش ملاکی و مبتنی بر چهار ملاک الف) برخوردار از سابقه تدریس کارورزی در دانشگاه فرهنگیان، ب) علاقه‌مندی به شرکت در فرایند مصاحبه، ج) انتخاب از گروه‌های آموزشی رشته‌های مختلف (تعهد دبیری)، د) انتخاب از هر دو گروه زنان و مردان، بود.

---

1. Grounded Theory
2. Eshtros & Corbon

در این مطالعه نمونه‌گیری تا زمان اشباع نظری داده‌ها ادامه یافت. به‌منظور تحلیل داده‌های بخش کیفی و برای پاسخ به سؤال اول پژوهش، از تکنیک تحلیل محتوا استفاده شد. تحلیل محتوای اسناد و مصاحبه‌های بخش کیفی با استفاده از روش گال، بورگ و گال^۱ (۱۹۹۴) در پنج مرحله انجام شد. در مرحله اول متن مصاحبه‌ها مورد مطالعه قرار گرفتند و تمام گزاره‌های مربوط به مؤلفه‌های بالندگی اعضای هیأت علمی استخراج شدند. در مرحله دوم روش مقوله‌بندی مناسب انتخاب شد. در مرحله سوم هر یک از گزاره‌های جمع‌آوری شده برای قرار گرفتن در هر یک از مقوله‌ها، نشانه‌گذاری شدند. در مرحله چهارم مقوله‌بندی با روش کدگذاری باز و کدگذاری محوری انجام شد و تفسیر و ارزشیابی یافته‌ها در مرحله پنجم صورت گرفت.

برای بررسی روایی در بخش کیفی در وهله اول از روش مثلث‌سازی^۲ بهره گرفته شد، در این راستا، از طریق گردآوری شواهد از منابع مختلف شامل تئوری‌های گوناگون، منابع اطلاعاتی متنوع و صاحب‌نظران روایی مورد بررسی و تأیید قرار گرفت، در ادامه، نظر شرکت‌کنندگان در پژوهش درباره اعتبار یافته‌ها و تفسیر دریافت شد. برای این کار یافته‌ها، تفسیرها و نتایج پژوهش را در گروهی کانونی متشکل از شرکت‌کنندگان در پژوهش مورد قضاوت قرار گرفت و تأیید شد. همچنین، برای بررسی پایایی از یادداشت‌برداری مفصل و دقیق سر صحنه، ضبط صوت با کیفیت برای ثبت دقیق یافته‌ها و آنالیز داده‌ها به کمک افراد ناشناس و رایانه به‌طوری که دیدگاه‌های مجریان پژوهش اثری در تحلیل داده نداشته باشد، بهره گرفته شد.

جامعه آماری پژوهش در بخش کمی، استادان راهنما، دانشجو معلم و دانش‌آموختگان پردیس‌های دانشگاه فرهنگیان استان تهران بود. نمونه پژوهش با توجه به جدول کرجسی و مورگان، و بهره‌گیری از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای ۲۷۸ نفر انتخاب شد. از ابزار پرسشنامه محقق‌ساخته برای گردآوری داده‌های کمی بهره گرفته شد و گویه‌های آن بر پایه طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت (از خیلی زیاد، نمره ۵؛ زیاد، نمره ۴؛ متوسط، نمره ۳؛ کم، نمره ۲؛ خیلی کم، نمره ۱) تنظیم شد. به منظور تعیین روایی پرسشنامه پنج نفر از اعضای هیئت علمی استاد راهنما کارورزی درباره

---

1. Gal
2. Triangulation

آن اظهار نظر و تأیید کردند. برای برآورد پایایی و همبستگی درونی سؤالات پرسشنامه از آلفای کرونباخ استفاده شد. پس از اجرای آزمایشی پرسشنامه بین ۳۰ نفر از افراد نمونه، سؤالات دارای آلفای کمتر از ۰/۳۵ حذف یا اصلاح شد و پایایی دو حیطه هدف و فعالیت یادگیری به ترتیب، ۰/۸۹ و ۰/۹۳ برآورد شد. پرسشنامه مورد نظر به صورت چاپی و الکترونیکی تهیه شد. از پرسشنامه چاپی برای جمع‌آوری نظرات دانشجویان سال‌های سوم و چهارم رشته‌های کارشناسی پیوسته تربیت معلم پردیس‌های دانشگاه فرهنگیان استان تهران استفاده شد و لینک نسخه الکترونیکی آن، پس از تشریح اهداف پژوهش و جلب مشارکت و همکاری، از طریق تلگرام و ایمیل برای دانش‌آموختگان سال‌های ۹۷-۱۳۹۳ ارسال شد.

تحلیل داده‌ها در بخش کیفی بر اساس کدگذاری داده‌ها (یافتن مفاهیم در داده‌ها) صورت پذیرفت. به منظور تحلیل داده‌های کیفی روش تحلیل تم^۱ که به ترتیب، مبتنی بر کدگذاری باز و کدگذاری محوریو کدگذاری انتخابی (گزینشی) است، اجرا شد. به منظور تحلیل داده‌ها در بخش کمی، از روش‌های آمار توصیفی، از جمله جداول توزیع فراوانی و درصد، شاخص‌های میانگین و انحراف معیار و روش‌های آمار استنباطی آزمون فریدمن و آزمون تی برای تحلیل داده‌ها به کار گرفته شد.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های این پژوهش شامل دو بخش یافته‌های کیفی و کمی است. محقق برای پاسخگویی به این سؤال پژوهش که مؤلفه‌ها و خرده‌مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده اهداف و فعالیت‌های یادگیری مطلوب برنامه‌دستی کارورزی در دانشگاه فرهنگیان کدامند؟ از روش پژوهش کیفی نظریه داده‌بنیاد استفاده کرد. در این بخش محقق بر اساس بررسی مشابهت‌ها و بررسی روابط درونی به ۶ طبقه با کد محوری دست یافت.

یافته‌های بخش کیفی: اهداف و فعالیت‌های یادگیری مطلوب در برنامه‌دستی کارورزی

برای پاسخ به این سؤال که مؤلفه‌های و خرده‌مؤلفه‌های اهداف و فعالیت‌های یادگیری مطلوب

کارورزی در دانشگاه فرهنگیان کدامند؟ ابتدا پیشینه نظری و تجربی تحقیقات انجام شده در خارج و داخل کشور بررسی و تحلیل شد و از این طریق، برخی اهداف و فعالیت‌های یادگیری مطلوب شناسایی شد. پس از بررسی همه‌جانبه مبانی نظری و تجربی، از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته برای گردآوری داده‌های بخش کیفی پژوهش استفاده شد. برای این منظور، پس از شناسایی صاحب‌نظران و آگاهی‌دهندگان کلیدی موضوع کارورزی در تربیت معلم، گردآوری و تحلیل داده‌های کیفی انجام گرفت. در نتیجه، مؤلفه‌های اهداف و فعالیت‌های یادگیری مطلوب کارورزی در تربیت معلم ایران در شش بعد کلی با عنوان‌های ارتقا و تعمیق دانش نظری، ارتقای مهارت‌های تخصصی، افزایش تعاملات درون‌فردی و برون‌فردی، فرصت خلق ایده، فعالیت‌های مبتنی بر یادگیرنده و فعالیت‌های مبتنی بر کسب هویت معلمی و خدمت به جامعه از درون این متون مصاحبه‌ها استخراج شدند.

بر اساس دیدگاه مصاحبه‌شوندگان، اهداف برنامه درسی کارورزی رشته‌های کارشناسی پیوسته تربیت معلم را می‌توان در چهار مقوله شامل ارتقای و تعمیق دانش نظری، ارتقای مهارت‌های تخصصی برای کسب شایستگی‌های معلمی در همه ابعاد، افزایش تعامل و ارتباطات میان‌فردی و فرصت خلق ایده دسته‌بندی کرد که در ادامه به تفکیک توضیح داده می‌شوند.

۱. ارتقا و تعمیق دانش نظری: از دیدگاه ۲۱ درصد مصاحبه‌شوندگان یکی از اهداف مهم در

برنامه درسی کارورزی، افزایش و تعمیق دانش نظری است:

مصاحبه‌شونده شماره ۱۵ معتقد است:

«بارزترین هدف و پیامد کارورزی رشته‌های تربیت معلم ایران، عینی و ملموس‌تر کردن آنچه به دانشجوی تدریس و آموخته می‌شود، چون عرصه عمل معلمی در رشته با حوزه تدریس در دانشگاه فاصله زیادی دارد و در عمل ما شاهد تفاوت‌های زیادی هستیم نسبت به آنچه در دانشگاه می‌خوانیم».

از دیدگاه مصاحبه‌شونده شماره ۱:

«از اجرای برنامه کارورزی در عمل، انتظار می‌رود که دانشجویان با انجام این درس با تطبیق مواد نظری (روش تدریس، دانش حرفه‌ای، پژوهش حرفه‌ای و عملی و ...)،

بهرتر بتواند معلمی را درک کند و به جنبه‌های عملی کار آشنایی پیدا کند و این باعث

تطبیق و تثبیت بهتر مطالب در ذهن دانشجو می‌شود».

۲. ارتقای مهارت‌های تخصصی: ۲۹ درصد از مصاحبه‌شوندگان به یادگیری و بالارفتن سطح مهارت‌های تخصصی به منظور کسب شایستگی‌های معلمی در تمام ابعاد در اجرای برنامه‌دستی کارورزی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اهداف اشاره کردند. آنچه فرصت ارتقای مهارت‌های تخصصی را فراهم می‌کند، کاربرد دانش نظری در محیط واقعی است. ۵ نفر از مصاحبه‌شوندگان به این مورد اشاره کردند. برای مثال از دیدگاه مصاحبه‌شونده شماره ۲:

«به‌طور مشخص کارورزی دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان باید در صدد تحقق اهداف زیر باشد: کمک به دانشجویان جهت استفاده عملی از دانش نظری خویش و فراهم‌نمودن شرایطی که دانشجومعلم‌ان با واقعیات حرفه‌ای مواجه شوند و براساس آن بین معلومات آکادمیک و شرایط واقعی حرفه‌ای خود تناسب برقرار کنند».

مصاحبه‌شونده شماره ۱۴ در این راستا، بیان داشت:

«اهداف ایده‌آل در برنامه‌دستی تربیت معلم آن است که در حقیقت، دانشجو معلم‌ان یافته‌های علمی را در عمل نیز تجربه کنند؛ یعنی ببینند، چقدر این تئوری‌ها بر واقعیت منطبق است. چون گاهی وقت‌ها ما در رشته‌ی موجود تربیت معلم با یک تئوری‌های خیلی خوبی روبه‌رو هستیم که در عمل بهش نمی‌رسیم؛ یعنی عمل خیلی متفاوت است».

یکی دیگر از اهداف به دست آمده از مصاحبه با آزمودنی‌ها در برنامه‌دستی کارورزی؛ آشناکردن دانشجویان با رویه‌های عملی کار در رشته‌های آموزش معلمان است. مصاحبه‌شونده شماره ۱۶ درباره‌ی این هدف کارورزی اذعان داشت:

«آشنایی با نحوه‌ی تنظیم تدوین طرح درس و طراحی واحد یادگیری، طراحی آموزشی، چگونگی تنظیم برنامه‌ی کلاس و اینکه هر کتاب از چه قسمت‌هایی تشکیل شده و بودجه‌بندی درست، از جمله فواید و نتایج کارورزی می‌تواند باشد».

همچنین، مشارکت‌کننده شماره ۹ بیان داشت:

«مطمئناً برای اینکه کارورزی در دانشگاه فرهنگیان مؤثر واقع شود، کارورزان باید بتوانند پیرامون رشته خود در مدرسه تجربه کسب کنند، خوب این امر یا باید در مدارس اتفاق بیفتد یا باید در کنار معلم راهنما و استاد راهنما در دانشگاه و مدرسه اتفاق بیفتد».

دانشجویان زمانی می‌توانند با آمادگی کامل در موقعیت‌های شغلی عمل کنند که علی‌رغم کسب دانش و مبانی نظری، مهارت‌ها و نکات ظریف مربوط به رشته تحصیلی مربوطه را آموخته باشند. کارورزی می‌تواند زمینه کسب تجربه و یادگیری ظرافت‌های شغلی را فراهم کند. در این زمینه مصاحبه‌شونده شماره ۷ اظهار داشت:

«آموختن آنچه می‌توان از آن به‌عنوان حقوق نانوشته نام برد، مسائل معلمی و فنون خاصی که در هیچ کتابی نوشته نشده و با تجربه و کار عملی برای فرد به دست می‌آید، بنابراین، لازم است، به عنوان یکی از اهداف دوره کارورزی قلمداد شود».

۳. افزایش تعاملات درون‌فردی و برون‌فردی: ۳۹ درصد از مصاحبه‌شوندگان معتقد بودند؛ کارورزی به افزایش شناخت و گسترش روابط فردی و بین‌فردی دانشجویان با معلمان، دانش‌آموزان، اولیاء و ... کمک می‌کند.

مشارکت‌کننده شماره ۱۱ معتقدند:

«هدف از دوره کارورزی این است که یک دانشجوی بعد از اینکه درس‌های تئوری را در سال‌های مختلف مطالعه می‌کند، برود تو به محیط عملی واقعی با مسائل آشنا بشه، یاد بگیرد که چه جور پاسخگو باشد و تو محیط عملی چه جور کار بکند. همچنین، وظایف، حقوق و تکالیف خود را نسبت به فراگیران و دیگر ارکان آموزش و پرورش بشناسد».

مصاحبه‌شوندگان شماره‌های ۳ و ۱۲ معتقدند:

«در کارورزی دانشجویان با معلمان به مدارس می‌روند و روش برخورد با دانش‌آموزان، اولیاء و دیگر عناصر اصلی در مدرسه را مشاهده می‌کنند، غیر از آن، نحوه تعامل با همکاران و دیگر معلمان نیز در این برنامه از اهمیت بسیاری برخوردار است».

۴. فرصت خلق ایده: ۹ درصد از مصاحبه‌شوندگان به فرصت خلق ایده در اهداف برنامه کارورزی تربیت معلم در اجرای برنامه کارورزی به‌عنوان یکی از اهداف اشاره داشتند. مشارکت‌کننده شماره ۱۳ در خصوص فرصت خلق ایده در اهداف برنامه کارورزی تربیت معلم گفته است:

«سالیان متمادی است که به تعلیم و تربیت کشور توجه نشده، یا برنامه‌های آموزش کارورزی دانشجوی معلمان و مهارت‌آموزی همچنین ایجاد دانشگاه فنی تربیت دبیر شهید رجایی و دانشگاه فنی و حرفه‌ای نتوانسته‌اند خلاء مهارت دانش‌آموزان را برطرف نمایند و نه تنها در پی حل معضل نبوده‌ایم، بلکه با ایجاد دانشگاه‌ها و مدرک‌گرایی صرفاً حسب نیاز کاذب جامعه را موجب شده و بهترین سنین فعالیت را از نیروی انسانی ربوده و منابع انسانی ناتوان و پرتوقع را به جامعه دیکته نموده‌ایم و رفته‌رفته این شکاف بیشتر و بیشتر شده است».

مصاحبه‌شونده شماره ۲ نیز معتقد است:

«هدف از ارائه کارورزی مهیاساختن دانشجوی معلمان رشته‌های تربیت معلم برای ورود به مشاغل معلمی و کار در محیط‌های آموزشی و مدارس و تصحیح خطاهایی که ممکن است در فضای واقعی کار در آینده رخ دهد، است».

فعالیت‌های یادگیری مطلوب برنامه‌درسی کارورزی

بر اساس دیدگاه‌های مصاحبه‌شوندگان، فعالیت‌های یادگیری که در فرایند کارورزی باید بر آن‌ها تأکید داشت در دو مقوله فعالیت‌های مبتنی بر یادگیرنده و فعالیت‌های مبتنی بر هویت معلمی و خدمت به جامعه ارائه می‌شود.

۱. فعالیت‌های مبتنی بر یادگیرنده: از مجموع نظرات مصاحبه‌شوندگان، ۴۰ نظر (۶۹ درصد) در فرایند کارورزی به فعالیت‌های مبتنی بر یادگیرنده توجه داشتند. حضور منظم در محل کارورزی، برقراری تعامل و ارتباطات متقابل، یادداشت‌برداری و مطالعه از جمله فعالیت‌های مورد نظر مصاحبه‌شوندگان است.

برای مثال، مصاحبه‌شونده شماره ۵ بیان کرد:

«برای فعالیت‌هایی که باید ضمن کارورزی انجام بشه، قطعاً حضور در مدرسه و آشنایی با فضا و جو حاکم بر مدرسه مهم است».

مصاحبه‌شونده شماره ۴ معتقد است:

«نمی‌توان انتظار آرمانی از فعالیت دانشجوی معلم داشت، ولی همین صرف حضور، صرف دیدن در مدرسه و دیدن چگونگی روند کار اجرایی مدرسه خیلی خوبه. اگر دانشجوی معلم را هم مشارکت بدن که دیگه مدینه فاضله است. شرکت در جلسات تدریس و پرسش و پاسخ خیلی می‌تواند درباره اینکه دانشجو در آینده چطور با مربی برخورد داشته باشد، می‌تواند کمک‌کننده باشه».

مصاحبه‌شونده شماره ۶ فعالیت‌های زیر را برای دوره کارورزی رشته‌های تربیت معلم مناسب

تشخیص داد و بیان داشت:

«خلاصه مطالعه موقعیت را بنویسد، گزارش دهد، شرح ما وقع را بنویسد، خودش موارد که با تأمل مشاهده نموده را تحلیل کند با اون چیزایی که توی دانشگاه خوانده تطبیق دهد».

پنج نفر از مصاحبه‌شوندگان معتقدند با توجه به اینکه رشته‌های تربیت معلم دربرگیرنده موضوعات متفاوت و متعددی است، آموزش و کسب تجربه در این حوزه بسیار زمان‌بر است. بنابراین، این خود دانشجوی معلم است که مسئولیت اصلی در یادگیری را بر عهده دارد و باید با مطالعه فراوان آمادگی لازم برای بر عهده گرفتن شغل معلمی را به دست آورد.

۲. فعالیت‌های مبتنی بر کسب هویت معلمی و خدمت به جامعه: ۱۸ نظر (۳۰ درصد) در

فرایند کارورزی به فعالیت‌هایی که زمینه کسب تخصص در معلمی را فراهم می‌کند، توجه کردند. اگر بخواهیم کارورزی طراحی کنیم در کارشناسی رشته‌های تربیت معلم، این کارورزی‌ها را باید جهت دهیم، به سمت مشاغل معلمی، مدیریت مدرسه و غیره و اینها در همان محل اشتغال این شغل‌ها انجام بشود؛ یعنی ما دانشجو را برای معلمی بفرستیم.

مصاحبه‌شونده شماره ۱۵ اظهار داشت:

«باید از دانشجوی معلم خواسته شود در ابتدایی‌ترین حالات یک گزارش تنظیم کند و با اجازه ورود به مدرسه، زمینه را جهت کارورزی دانشجوی بیشتر فراهم کنند. البته با هدایت استاد راهنما و در پایان از آنچه انجام داده گزارشی تهیه کند، یعنی هر آنچه فعلاً در کارورزی در حال اجرایی شدن است».

از جمله فعالیت‌های مورد نظر مصاحبه‌شوندگان مطالعه موقعیت و مشاهده تأملی است. در این مورد مصاحبه‌شونده شماره ۲ بیان داشت:

«فعالیت‌هایی از قبیل مطالعه موقعیت؛ شرکت در کلاس؛ گفتگو با کادر آموزشی و اداری؛ تهیه گزارش تخصصی پیرامون جلساتی که شرکت می‌کنند یا موقعیت‌هایی که مطالعه می‌کنند، باید در کارورزی گنجانده شود».

مصاحبه‌شونده شماره ۶ در این راستا، اظهار داشت:

«حتماً باید تعامل بشه با مدرسه تا دانشجوی معلمان موقعیت‌ها را از نزدیک مطالعه و گزارش نمایند. توی کلاس کنار معلم راهنما بشینند تا بفهمند در عمل چه اتفاقی می‌افتد».

در همین مورد مصاحبه‌شونده شماره ۱ مطرح کرد که:

«باید دانشجوی معلم در تمام مطالب مورد نیاز معلمی و کسب شایستگی‌های آن در تمام ابعاد به صورت موردی بتواند به موقعیت‌ها با توجه به مطلب حرفه‌ای و متناسب با آن دست پیدا کند».

در کارورزی علوم و دانش مختلف مرتبط با رشته باید مورد نظر قرار گیرند. اصلی‌ترین فعالیت‌های عملی دانشجوی معلم پس از فارغ‌التحصیلی معلمی است. در درجه اول باید به نحو محسوس با نهادها و مجموعه‌های اداری و فیزیکی مرتبط با این حرفه‌ها آشنا شد و در درجه بعدی تجربیات و فعالیت‌های تخصصی هر یک در حد آشنایی دانشجوی معلم. مثلاً یک کارورز تربیت معلم باید با ارکان آموزشی و اجرایی در مدرسه به خوبی آشنا شود، با رویه‌های نوشتن گزارش و مطالعه و تحلیل و مشاهده تأملی آشنا شود، با فن معلمی و نحوه شناسایی و حل مسائل آشنا شود.

مصاحبه‌شونده شماره ۵ اذعان داشت:

«در کنار آن، آشنایی با شیوه گزارش نویسی، روایت پژوهی و تعامل باید مورد توجه قرار بگیرد. حضور منظم در مدارس می‌تواند به این فرایند کمک کند. در کنار اون بهترین پیشنهاد برای استفاده دانشجو معلمان از کارورزی این است که آن‌ها یادداشت برداری از موقعیت‌های مورد مطالعه و مشاهده کنند، با قضاوت درباره مشاهده تأملی و مسائلی که شناسایی می‌کنند، صحبت کنند و از طریق آن‌ها متوجه فضای حاکم بر فکر معلمی شوند».

مصاحبه‌شونده شماره ۵ بیان کرد: مصاحبه‌شونده شماره ۱۹ معتقد است:

«اگر یک کاروز بخواهد تجربه در این زمینه کسب کند، حتماً و حتماً باید در رابطه با رشته خودش به صورت مستقیم یک سری اعمالی در رابطه با همین رشته را انجام بده مثلاً در کنار دست یک معلم پیشکسوت بداند چه جوری یک طرح درس، یک واحد یادگیری و طراحی آموزشی نوشته می‌شود و یا کنار دست معلم راهنما باید بداند از چه راه‌هایی باید به حل مسأله مورد نظر برسد».

یافته‌های بخش کمی

در مجموع، تحلیل عمیق دیدگاه‌های اعضای هیئت علمی کارورزی، در زمینه اهداف و فعالیت‌های یادگیری مطلوب کارورزی در دانشگاه فرهنگیان، ۱۲ شاخص در زمینه اهداف برنامه کارورزی و ۹ شاخص در زمینه فعالیت‌ها شناسایی و بررسی شده است؛ همچنین، از طریق پرسشنامه، نظرات اعضای هیئت علمی و دانشجو معلمان و دانش‌آموختگان تعهد دبیری برای اولویت‌بندی گزینه‌ها ارزیابی شد. در جدول‌های ۲ و ۳ رتبه و نمره نهایی هر یک از شاخص‌ها برای اولویت‌بندی نشان داده شده است.

در بخش کمی، دیدگاه شرکت‌کنندگان در پژوهش درباره اهداف برنامه درسی کارورزی بررسی شده است. گویه‌های پرسشنامه برگرفته از دیدگاه مصاحبه‌شوندگان و بررسی متون نظری پژوهش است. نتایج این بررسی در جدول ۲ ارائه می‌شود.

الف) اهداف

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصد نظرات پاسخ‌دهندگان درباره‌ی اهداف کارورزی

انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	خلاصه‌ی سؤال
۰٫۹۶	۴٫۰۴	۴۸	۳۴	۲۶	۵	۲	تطبیق مواد درسی رشته با عمل و افزایش ارتباط افقی و عمودی بین دروس پیش‌نیاز در اجرای کارورزی
		۴۰٫۹	۳۰٫۴	۲۳٫۵	۳٫۳	۱٫۷	
۱٫۰۸	۴٫۱۰	۵۵	۳۱	۱۹	۶	۲	افزایش امکان به‌کارگیری دانش و آموخته‌های تئوری در محل کارورزی
		۴۷	۲۷٫۸	۱۶٫۵	۵٫۲	۱٫۷	
۱٫۰۸	۴٫۰۵	۷۱	۱۹	۱۶	۵	۴	یادگیری نحوه‌ی تعامل با معلمان راهنما، کادر آموزشی و دیگر ارکان مدرسه
		۶۰٫۷	۱۵٫۵	۱۳٫۸	۴٫۳	۳٫۵	
۱٫۰۵	۳٫۹۴	۴۳	۳۴	۲۷	۷	۳	اصلاح اشکالات در فضای واقعی کار
		۳۷٫۴	۲۹٫۶	۲۳٫۵	۶٫۱	۲٫۶	
۰٫۹۷	۴٫۰۵	۴۷	۳۵	۲۷	۴	۲	آشنایی بیشتر با مبانی و مفاهیم اصلی رشته تحصیلی و عینی و به‌روزکردن مباحث نظری
		۴۰٫۹	۳۰٫۴	۲۳٫۵	۳٫۵	۱٫۷	
۱٫۰	۴٫۱۵	۵۴	۳۲	۱۹	۶	۲	تثبیت و تعمیق بهتر مطالب در ذهن به منظور مرتبط‌کردن مباحث نظری با واقعیت‌های کلاس درس
		۴۷	۲۷٫۸	۱۶٫۵	۵٫۲	۱٫۷	
۱٫۰۸	۴٫۲۹	۷۱	۱۹	۱۶	۵	۴	دریافت تصویرعمیق‌تر از آینده‌ی شغل معلمی و آشنایی هر چه بیشتر با رویه‌های عملی کار در مدارس
		۶۱٫۷	۱۶٫۵	۱۳٫۹	۴٫۳	۳٫۵	
۱٫۰۵	۳٫۹۴	۴۳	۳۴	۲۷	۷	۳	رشد نگرش مثبت و علاقه‌مندی به معلمی برای آموختن فنون معلمی و کسب تجارب عملی
		۳۷٫۴	۲۹٫۶	۲۳٫۵	۶٫۱	۲٫۶	
۱٫۰۹	۴٫۰۸	۵۲	۳۲	۱۷	۷	۴	استفاده عملی از دانش نظری به‌منظور تقویت مهارت‌های خاص مورد نیاز دانشجو معلم برای مدیریت کلاس درس
		۴۵٫۲	۲۷٫۸	۱۴٫۸	۶٫۱	۳٫۵	
۱٫۳	۳٫۷۷	۴۲	۳۶	۱۸	۶	۱۳	ارتباط بین دانشگاه و دنیای عملی
		۳۶٫۵	۳۱٫۳	۱۵٫۷	۵٫۲	۱۱٫۳	
۱٫۱۷	۳٫۸	۳۸	۳۹	۲۳	۷	۸	شناخت توانایی‌ها و علایق دانشجو
		۳۳	۳۳٫۹	۲۰	۶٫۱	۷	
۱٫۱۳	۳٫۹۵	۴۸	۳۱	۲۲	۱۰	۴	افزایش امکان به‌کارگیری دانش و آموخته‌های تئوری در محل کارورزی به منظور آمادگی برای خدمتگذاری در مدارس چندپایه و ابتدایی و متوسطه
		۴۱٫۷	۲۷	۱۹٫۱	۸٫۷	۳٫۵	
۰٫۸۳	۴	جمع کل					

بر اساس داده‌های جدول ۲، در مؤلفه اهداف برنامه درسی کارورزی رشته‌های تربیت معلم بالاترین میانگین مربوط به «مرتبط کردن مباحث نظری دانشگاهی با فضای کار مربوط به رشته» و «دریافت تصویر دقیق‌تر از آینده شغلی» با میانگین ۴/۲۹ و ۴/۱۵ و پایین‌ترین میانگین مربوط به «ارتباط بین دانشگاه و دنیای عملی» با میانگین ۳/۷۷ بوده است.

برای بررسی یکسان بودن اولویت‌های گویه‌های مؤلفه اهداف بر اساس نظرات پاسخ‌دهندگان، از آزمون فریدمن استفاده شد (جدول ۳). نتایج حاکی از متفاوت بودن اولویت‌های گویه‌ها بر اساس نظرات پاسخ‌دهندگان است (در سطح تشخیص ۰/۰۵).

جدول ۳. اولویت‌بندی گویه‌های مؤلفه اهداف

اولویت	گویه‌ها	میانگین رتبه
۱	تثبیت و تعمیق بهتر مطالب در ذهن به منظور مرتبط کردن مباحث نظری با واقعیت‌های کلاس درس	۵/۳۲
۲	دریافت تصویر عمیق‌تر از آینده شغل معلمی و آشنایی هر چه بیشتر با رویه‌های عملی کار در مدارس	۴/۹۲
۳	شناسایی توانایی‌ها و قابلیت‌های تخصصی در زمینه شغلی شناخت توانایی‌ها و علایق دانشجوی	۴/۷۷
۴	آشنایی بیشتر با مبانی و مفاهیم اصلی رشته تحصیلی و عینی و به‌روزر کردن مباحث نظری	۴/۵۰
۵	افزایش امکان به‌کارگیری دانش و آموخته‌های تئوری در محل کارورزی	۴/۳۴
۶	رشد نگرش مثبت و علاقه‌مندی به معلمی برای آموختن فنون معلمی و کسب تجارب عملی	۴/۲۵
۷	اصلاح اشکالات در فضای واقعی کار	۳/۹۷
۸	استفاده عملی از دانش نظری به‌منظور تقویت مهارت‌های خاص مورد نیاز دانشجو معلم برای مدیریت کلاس درس	۳/۹۶
۹	تطبیق مواد درسی رشته با عمل و افزایش ارتباط افقی و عمودی بین دروس پیش‌نیاز در اجرای کارورزی	۳/۸۶
۱۰	ارتباط بین دانشگاه و دنیای عملی - آشنایی با محیط عملی	۳/۸۲
۱۱	یادگیری نحوه تعامل با معلمان راهنما، کادر آموزشی و دیگر ارکان مدرسه	۳/۸۱
۱۲	افزایش امکان به‌کارگیری دانش و آموخته‌های تئوری در محل کارورزی به منظور آمادگی برای خدمت‌گذاری در مدارس چندپایه و ابتدایی و متوسطه	۳/۸۰

$$\chi^2 = 41.35, P = 0.000$$

براساس جدول ۳، گویه «تثبیت و تعمیق بهتر مطالب در ذهن به منظور مرتبط کردن مباحث نظری با واقعیت‌های کلاس درس» در رشته‌های کارشناسی پیوسته تربیت معلم با میانگین رتبه ۵/۳۲ اولویت اول مورد توجه پاسخ‌دهندگان است. گویه «دریافت تصویر دقیق‌تر از آینده شغلی» با میانگین رتبه ۴/۹۲ در اولویت دوم است. همچنین، از نظر پاسخ‌دهندگان گویه «شناسایی توانایی‌ها و قابلیت‌های تخصصی در زمینه شغلی» با میانگین رتبه ۴/۷۷ اولویت دیگر است.

برای بررسی تفاوت نظرات پاسخ‌دهندگان درباره مؤلفه اهداف، از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شد. در این آزمون هدف مقایسه یک عدد فرضی (میانگین نظری) با میانگین جامعه نمونه مورد نظر است. میانگین فرضی همیشه ۳ نیست، در شرایط مختلف توسط محقق تعیین می‌شود. در این پژوهش، به دلیل اینکه وضعیت مطلوب اهداف و فعالیت‌های یاددهی و یادگیری کارورزی مورد نظر بوده است، نتیجه مشورت با صاحب‌نظران این بود که اهداف و فعالیت‌های یاددهی و یادگیری کارورزی باید فراتر از سطح متوسط باشد، بنابراین، معیار ۳/۵ به عنوان میانگین فرضی در نظر گرفته شده است. نتایج استخراج شده حاکی از آن بود که تفاوت میانگین نظرات پاسخ‌دهندگان درباره اهداف برنامه‌دستی کارورزی با معیار فرضی معنادار است. پس می‌توان نتیجه گرفت شرکت‌کنندگان در پژوهش اعتقاد دارند؛ بیشتر از سطح معیار فرضی به اهداف در برنامه‌دستی کارورزی توجه داشته‌اند.

ب) فعالیت‌ها

در این بخش، دیدگاه شرکت‌کنندگان در پژوهش، درباره فعالیت یادگیری در کارورزی مورد بررسی قرار گرفته است. گویه‌های پرسشنامه برگرفته از دیدگاه مصاحبه‌شوندگان و بررسی متون نظری پژوهش است. نتایج این بررسی در جدول ۴ ارائه شده است.

براساس جدول ۴، در مؤلفه فعالیت یادگیری کارورزی رشته‌های تربیت معلم بالاترین میانگین مربوط به «تمرین فعالیت‌های خاص مانند تحریر دعاوی و ادله، تنظیم حقوقی قراردادها» با میانگین ۴/۳۲ و پایین‌ترین میانگین در این مؤلفه «فراگیری کنترل هیجان‌ها و تنش‌های محیط کاری» با میانگین ۳/۸۷ بوده است.

جدول ۵. توزیع فراوانی و درصد نظرات پاسخ‌دهندگان درباره مؤلفه فعالیت یادگیری

انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	خلاصه سؤال
۰,۷۹	۴,۳۰	۵۴	۴۲	۱۸	۰	۱	حضور منظم در مدرسه و کلاس درس
		۴۷	۳۶,۵	۱۵,۷	۰	۰,۹	
۰,۷۷	۴,۱۳	۳۹	۵۴	۱۸	۰	۳	یادداشت‌برداری از مطالعه موقعیت و مشاهدات تأملی
		۳۳,۹	۴۷	۱۵,۷	۰	۲,۶	
۰,۹۷	۴,۳۲	۶۶	۲۸	۱۴	۳	۳	اعتقاد به اینکه همه دانش‌آموزان توانایی یادگیری دارند و ارزش دادن به تفاوت‌ها و تعهد به پرورش ظرفیت‌ها
		۵۷,۴	۲۴,۳	۱۲,۲	۲,۶	۲,۶	
۰,۹۹	۴,۱۶	۵۲	۳۹	۱۵	۵	۳	تمرین مهارت‌های نرم مانند تصمیم‌گیری، حل مسئله، کار تیمی؛ تفکر و تعقل، مدیریت جمعی، مدیریت فردی، فناوری، کارآفرینی و نوآوری و هوش عاطفی و اجتماعی
		۴۵,۲	۳۳,۹	۱۳	۴,۳	۲,۶	
۰,۹۵	۴,۱۲	۴۸	۴۱	۱۸	۵	۲	میل به کسب استانداردهای بالا در تدریس و یادگیری و جست‌وجوگری و کاوش
		۴۱,۷	۳۵,۷	۱۵,۷	۴,۳	۱,۷	
۱,۰۷	۳,۸۷	۳۸	۳۸	۲۸	۵	۵	اشتیاق داشتن به معلمی و تلاش در جهت بهتر شدن
		۳۳	۳۳	۲۴,۳	۴,۳	۴,۳	
۰,۹۹	۴,۰۹	۴۸	۳۷	۲۰	۶	۲	مشارکت فعال در ثبت و بررسی وقایع و مشاهدات
		۴۱,۷	۳۲,۳	۱۷,۴	۵,۲	۱,۷	
۱,۰۲	۴,۰۹	۵۰	۳۵	۱۸	۸	۲	یادگیری ابعاد مختلف اخلاق توسعه حرفه‌ای
		۴۳,۵	۳۰,۴	۱۵,۷	۷	۱,۷	
۱,۰۸	۴,۱۸	۶۱	۲۹	۱۳	۹	۳	برگزاری جلسه با معلمان راهنما و دعوت از استادان راهنمای تربیتی و تخصصی
		۵۳	۲۵,۲	۱۱,۳	۷,۸	۲,۶	

برای بررسی یکسان بودن اولویت گویه‌های مؤلفه‌های فعالیت یادگیری بر اساس نظرات پاسخ‌دهندگان، آزمون فریدمن اجرا شد (جدول ۵). نتایج حاکی از متفاوت بودن اولویت گویه‌ها بر اساس نظرات پاسخ‌دهندگان است (در سطح تشخیص ۰,۰۵).

جدول ۵. اولویت‌بندی گویه‌های مؤلفه‌های فعالیت یادگیری

اولویت	گویه‌ها	میانگین رتبه
۱	میل به کسب استانداردهای بالا در تدریس و یادگیری و جست‌وجوگری و کاوش	۵,۶۱
۲	اشتیاق داشتن به معلمی و تلاش در جهت بهتر شدن	۵,۴۲
۳	برگزاری جلسه با معلمان راهنما و دعوت از استادان راهنمای تربیتی و تخصصی	۵,۰۲
۴	تمرین مهارت‌های نرم مانند تصمیم‌گیری، حل مسئله، کار تیمی؛ تفکر و تعقل، مدیریت جمعی، مدیریت فردی، فناوری، کارآفرینی و نوآوری و هوش عاطفی و اجتماعی	۵,۰۱
۵	حضور منظم در مدرسه و کلاس درس برای فعالیت بهتر در موقعیت‌های شغلی	۴,۹۰
۶	یادگیری ابعاد مختلف اخلاق حرفه‌ای	۴,۸۷
۷	اعتقاد به اینکه همه دانش آموزان توانایی یادگیری دارند و ارزش دادن به تفاوتها	۴,۸۰
۸	یادداشت برداری از مطالعه موقعیت و مشاهدات تأملی	۴,۸۰
۹	مشارکت فعال در ثبت و بررسی وقایع و مشاهدات	۴,۰۶

$$\chi^2 = 32,60, P = 0,000$$

بر اساس جدول ۵، گویه «میل به کسب استانداردهای بالا در تدریس و یادگیری و جست‌وجوگری و کاوش» در رشته‌های تربیت معلم با میانگین رتبه ۵,۶۱ اولویت اول مورد توجه پاسخ‌دهندگان است. گویه «اشتیاق داشتن به معلمی و تلاش در جهت بهتر شدن» با میانگین رتبه ۵,۴۰ در اولویت دوم است. همچنین، از نظر پاسخ‌دهندگان گویه «برگزاری جلسه با معلمان راهنما و دعوت از استادان راهنمای تربیتی و تخصصی» با میانگین رتبه ۵,۰۲ اولویت دیگر است. برای بررسی تفاوت نظرات پاسخ‌دهندگان درباره مؤلفه فعالیت یادگیری، از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شد. نتایج استخراج شده تی تک‌نمونه‌ای نشان داد شرکت‌کنندگان در رشته‌های کارشناسی تربیت معلم بیشتر از سطح معیار فرضی به فعالیت یادگیری در برنامه‌دستی کارورزی توجه داشته‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

توسعه آموزش عملی و کاربردی دانشجو معلمان از مهم‌ترین نیازها برای پیشرفت تربیت معلم در یک کشور است. توسعه این آموزش‌ها مستلزم برنامه‌ریزی است. در برنامه‌ریزی برای ارائه کارورزی

باید به دو عنصر مهم هدف و فعالیت یادگیری توجه شود. هدف اصلی این پژوهش، شناسایی و بررسی اهداف و فعالیت‌های یادگیری مطلوب برنامه درسی کارورزی رشته‌های کارشناسی پیوسته در دانشگاه فرهنگیان بود. به منظور دستیابی به این هدف، در بخش کیفی دیدگاه استادان راهنمای تربیتی و تخصصی کارورزی، و در بخش کمی دیدگاه دانشجومعلم و دانش‌آموختگان کارشناسی پیوسته ارزیابی شد. نتایج بخش کیفی در حیطه اهداف کارورزی نشان داد مقوله‌های ارتقای مهارت‌های تخصصی و افزایش تعامل مهم‌ترین اهداف مورد نظر مصاحبه‌شوندگان برای کارورزی در رشته‌های تربیت معلم است. در حال حاضر، به دلیل توسعه دانشگاه فرهنگیان و تنها مسیر برای تربیت معلم، تقاضای زیاد دانشجویان و در نتیجه تعداد زیاد دانش‌آموختگان که وارد حرفه معلمی می‌شوند، ضرورت توجه به اهداف برنامه کارورزی بیشتر نمایان است. همچنین، با در نظر گرفتن حساسیت مسائل معلمی در جامعه به نظر می‌رسد پرداختن به اهداف کارورزی به منظور افزایش مهارت‌های تخصصی و گسترش تعاملات دانشجومعلم با افراد با تجربه در این زمینه می‌تواند، برای جامعه تعلیم و تربیت مفید واقع شود.

نتایج بخش کمی نشان داد مرتبط کردن مباحث نظری با فضای کاری مربوط به رشته‌های تربیت معلم به عنوان مهم‌ترین هدف درس کارورزی شناخته شد. این یافته با نتایج تحقیق جمشیدی توانا و امام‌جمعه (۱۳۹۵) همسو است. نتایج تحقیق آن‌ها حاکی از این بود که با گذراندن درس کارورزی شکاف بین مباحث کلاس درس و محل کار کاهش پیدا می‌کند.

یکی دیگر از اهداف مهم کارورزی مورد نظر شرکت‌کنندگان در پژوهش، دریافت تصویر دقیق‌تر از آینده شغلی معلمی بود. این یافته با نتایج تحقیق رابینسون، روهانن و برکی^۱ (۲۰۱۶)، و نانلی^۲ و همکاران (۲۰۱۸) همخوان است. نتایج نشان داد دانشجویان با سپری کردن دوره کارورزی نسبت به توانایی و علائق خود شناخت جامع‌تری به دست می‌آورند.

تثبیت و تعمیق بهتر مطالب در ذهن و عینی، و به‌روزر کردن مباحث نظری نیز به عنوان هدف دیگر کارورزی مطرح شد. این یافته با نتایج تحقیق دانیلز و همکاران (۲۰۱۴) در یک راستا قرار

---

1. Robinson, Ruhanen & Breakey

2. Nunley

دارد. نتایج تحقیقات یادشده نشان داد دانشجوی معلمان در مدت کارورزی با برقراری ارتباط با افراد حرفه‌ای و گسترش روابط با آن‌ها و همچنین، کسب تجربه‌ی کاری امکان موفقیت خود را در آینده در زمینه‌ی فعالیت‌های یاددهی و یادگیری افزایش خواهند داد. این یافته با نتایج پژوهش حاضر همخوان است.

در بخش دوم مقاله حاضر، فعالیت‌های یادگیری مناسب در کارورزی شناسایی و بررسی شد. نتایج نشان داد، یادگیری فعالیت‌های مبتنی بر یادگیرنده (دانشجومعلم) مانند حضور منظم در محل کارورزی، برقراری ارتباط، یادداشت‌برداری در کارورزی بسیار مهم است. شاید دلیل این توجه به فعالیت‌های عمومی نسبت به فعالیت‌های تخصصی این باشد که مصاحبه‌شوندگان معتقد هستند؛ دانشجوی معلمان بعد از اتمام تحصیلات متناسب با آن کارورزی‌های تخصصی دریافت کنند. دانش‌آموختگان رشته‌های تربیت معلم در دانشگاه فرهنگیان جذب معلمی در آموزش و پرورش می‌شوند، بنابراین، برای آماده‌سازی آن‌ها در فعالیت‌های یاددهی و یادگیری نظام تعلیم و تربیت دوره‌های کارآموزی طراحی شده است، به همین خاطر، در دوره کارشناسی می‌توان بر یادگیری فعالیت‌های مبتنی بر دانشجومعلم و تکوین هویت معلمی آن‌ها تمرکز داشت. این یافته با نتایج در بخش کمی در یک راستا قرار دارند. دانشجویان و دانش‌آموختگان شرکت‌کننده در تحقیق تمرین فعالیت‌های خاص معلمی مانند میل به کسب استانداردهای بالا در تدریس و یادگیری و جست‌وجوگری و کاوش و فراگرفتن چگونگی عملیاتی کردن دانش نظری مربوط به رشته‌های تربیت معلم را به‌عنوان دو فعالیت یادگیری مهم در کارورزی مطرح کردند. این موضوع می‌تواند به دغدغه اصلی آن‌ها، یعنی کار مرتبط باشد، آن‌ها می‌خواهند زود توانمند بشوند تا بلافاصله بعد از اتمام تحصیلات به کار حرفه‌ای بپردازند. از این رو، بر یادگیری فعالیت‌های تخصصی و کاربردی رشته‌های تربیت معلم تأکید داشتند.

نتایج تحقیق نشان داد از دیدگاه شرکت‌کنندگان در پژوهش، باید در کارورزی به تمرین مهارت‌های نرم مانند تصمیم‌گیری، حل مسئله، کار تیمی؛ تفکر و تعقل، مدیریت جمعی، مدیریت فردی، فناوری، کارآفرینی و نوآوری و هوش عاطفی و اجتماعی نیز توجه شود. این یافته با نتایج

تحقیق یایو و لائو^۱ (۲۰۱۲) همخوان است. آنان نشان دادند کارورزی نه تنها به کارورزان در رشد مهارت‌ها و دانش حرفه‌ای کمک می‌کند، بلکه مهارت‌های نرم مانند ارتباطات شفاهی، کتبی، ارتباطات بین‌فردی، حل مسئله، کار تیمی، برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری را نیز بهبود می‌بخشد. شناسایی اهداف و فعالیت‌های یادگیری کارورزی در رشته‌های تربیت معلم، از نتایج قابل تأمل و مهم این پژوهش بود، با توجه به یافته‌های حاصل از پژوهش، پیشنهادهای اجرایی و پژوهشی زیر ارائه می‌شود:

اهداف برنامه درسی کارورزی در تربیت معلم ایران علی‌رغم گستردگی و پوشش بسیاری از حوزه‌های مورد نیاز در برنامه جدید، و وجود برخی نقاط قوت از جمله؛ تأکید بر شایستگی‌های معلمی؛ فراهم‌سازی زمینه و زیرساخت توسعه مهارت، ادراکات و دانش فارغ‌التحصیلان تربیت معلم به همراه تفکر خلاقانه و انتقادی؛ تأکید بر نقش استاد راهنما، معلم راهنما مدرسه و سایر ارکان کارورزی در تحقق اهداف دوره؛ کسب تجربه معلمی در آموزش کارورزی در اشکال مختلف؛ تأکید بر پرورش معلمان کلاس‌های درس آینده از طریق پرورش مهارت‌ها و صلاحیت‌های حرفه‌ای و بیان اهداف در قالب ایده‌آل از جامعیت کافی برخوردار نیست و وجه تفاوت این برنامه با برنامه کارورزی دانشگاه‌های کشورهای توسعه‌یافته، در همکاری بسیار گسترده و نزدیکی بین مدارس و دانشگاه تربیت معلم؛ توجه به روزآمد کردن دانش و کارایی معلمان راهنما در مدارس؛ بین‌المللی کردن برنامه کارورزی در تربیت معلم و برنامه کارورزی تربیت معلم در مقطع فوق دیپلم بیشتر محرز است. بنابراین، بایسته است، با توجه به یافته‌های این پژوهش در زمینه اهداف برنامه یادشده، بازنگری لازم انجام شود.

در بررسی سرفصل‌های و فعالیت‌های یاددهی و یادگیری برنامه جدید کارورزی دانشگاه فرهنگیان ایده‌های خلاقانه‌ای قابل مشاهده است که از میان آن‌ها می‌توان به مواردی از قبیل استفاده از روش‌های تدریس فعال و ارزیابی پویا؛ محدود نکردن آموزش کارورزی به محیط کلاس و مدرسه؛ انتخاب و سازماندهی سرفصل دوره بر اساس اهداف از پیش تعریف‌شده و تجربه حضور در مدرسه

و تمرین معلمی، اشاره کرد. از طرفی، در برخی موارد از جمله منعطف نبودن برنامه و ارائه برنامه جدید کارورزی با طیف وسیع و متنوعی از دانش تربیتی، تربیتی-موضوعی در گروه‌های مختلف کارشناسی پیوسته در دانشگاه فرهنگیان؛ متمرکز بودن برنامه و ارائه برنامه از قبل تعیین شده؛ عدم توجه به ارائه پایان‌نامه و سمینار مرتبط با واحدهای کارورزی؛ توجه نکردن به تعداد عناوین و واحد بیشتر در برنامه و اختصاص زمان و مکان مناسب در تعریف سرفصل‌های و فعالیت‌های برنامه جدید، تهدیدهای دیده می‌شود، که ضرورت بازنگری و اصلاح این برنامه را دوبرابر کرده است. همچنین، در سرفصل کارورزی در تربیت معلم ایران سیر خطی و از پیش تعیین شده‌ای را دنبال می‌کند و بالطبع تقدم و تأخر دروس و رعایت پیش‌نیاز به شدت مورد تأکید است. این امر گویای توجه بیش از حد به نحوه ارتباط متوالی در مواد برنامه‌درسی کارورزی در تربیت معلم ایران و غفلت از ارائه مواد درسی به صورت موازی است. تعداد واحد انتخابی در سرفصل ۸ واحد است و از طرفی، هیچ مسیر انتخابی دیگری با توجه به تنوع رشته‌ها در تربیت معلم ایران برای اجرای برنامه کارورزی در نظر گرفته نشده است. در نتیجه، سرفصل مبسوط این دروس علی‌رغم بسیاری از محاسن، به دلیل عدم اختصاص زمان کافی به آن، می‌تواند از کارایی لازم برخوردار نباشد. بنابراین، با توجه به موارد یادشده؛ پیشنهاد می‌شود؛ در نحوه ارائه واحدهای پایان‌نامه یا سمینار پایانی برای برنامه‌درسی کارورزی و افزایش سهم آن‌ها در برنامه از سوی دانشگاه فرهنگیان؛ به منظور تنظیم گزارش‌های پایانی بازنگری لازم انجام شود. بعد نظارت در اجرای برنامه کارورزی از سوی دانشگاه فرهنگیان و وزارت آموزش و پرورش؛ چرا که کارورزی توأم با نظارت، دانشجو معلمان را در فهم نقش معلمی بیشتر یاری می‌دهد؛ تقویت شود. فرصت‌های زمانی بیشتر برای استادان راهنمای تربیتی و تخصصی و معلمان راهنما برای انجام پژوهش با واگذاری مسئولیت امر کارورزی به معلمان با تجربه مدارس؛ و اجرای برنامه توأم با دقت ایجاد شود.

منابع

- احمدی، غلامعلی، ملکی، صغری، مهرمحمدی، محمود، و امام‌جمعه، سیدمحمدرضا (۱۳۹۸). سیر تحول برنامه‌کارورزی نظام تربیت معلم ایران. *تعلیم و تربیت*، ۱۳۸(۲)، ۸۲-۶۱.
- الماسی، حجت‌الله، زارعی زوارکی، اسماعیل، نیلی، محمدرضا، و دلاور، علی (۱۳۹۶). ارزشیابی برنامه‌درسی کارورزی در دانشگاه فرهنگیان بر اساس مدل ارزشیابی هدف‌محور تایلر. *تدریس پژوهی*، ۵(۱)، ۲۴-۱.
- پیشانی، ندا، و خروشی، پوران (۱۳۹۶). چالش‌ها و فرصت‌های درس کارورزی از نظر دانشجویان دانشگاه فرهنگیان؛ مطالعه موردی پردیس فاطمه الزهرا و شهید رجایی اصفهان. *کنفرانس بین‌المللی هزاره سوم علوم انسانی*، قابل‌بازیابی در - <https://elmnnet.ir>
- تاتاری، محسن، تاجیک، فاطمه، و تاتاری، فهیمه (۱۳۹۵). ارزیابی و مطالعه جایگاه برنامه‌درسی کارورزی در دانشگاه فرهنگیان. *مقالات برگزیده نخستین همایش کشوری کارورزی پردیس شهید بهشتی دانشگاه فرهنگیان خراسان رضوی (۲-۴)*، مشهد: انتشارات تمرین.
- جمشیدی توانا، اعظم، و امام‌جمعه، محمدرضا (۱۳۹۵). بررسی تأثیر کارورزی فکورانه در برنامه‌درسی تربیت معلم بر رشد شایستگی‌های دانشجومعلم‌ان. *پژوهش‌های برنامه‌درسی*، ۶(۱)، ۲۰-۱.
- حجازی، اسد (۱۳۹۷). واکاوی موانع پیاده‌سازی موفق اجرای برنامه‌کارورزی جدید در دانشگاه فرهنگیان. *نوآوری‌های آموزشی*، ۱۷(۳)، ۴۷-۷۰.
- حجازی، اسد (۱۳۹۸). *راهنمای کارورزی برای دانشجویان تربیت معلم*. چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه فرهنگیان.
- زارع‌صفت، صادق (۱۳۹۶). واکاوی تجربه‌های زیسته کارورزی در دانشگاه فرهنگیان؛ طراحی الگوی مفهومی. *نظریه و عمل در برنامه‌درسی*، ۵(۹)، ۳۷-۶۸.
- سنگری، محمود، و آخش، سلمان (۱۳۹۶). بررسی تطبیقی نحوه جذب و آماده‌سازی دانشجو در مراکز تربیت معلم کشورهای ژاپن، استرالیا و ایران. *آموزش عالی*، ۱۰(۳۷)، ۳۲-۷.
- کرامتی، انسی، و احمدآبادی، زهرا (۱۳۹۶). تبیین دیدگاه مدیران و دبیران دبیرستان‌ها در مورد

- مشارکت در درس کارورزی؛ یک مطالعه پدیدارشناختی. پژوهش در تربیت معلم دانشگاه فرهنگیان، ۱۱(۱)، ۱۰۱-۱۲۵.
- ملکی، صغری (۱۳۹۵). آشنایی با فرایند کارورزی در کانادا و استرالیا. نشست علمی - تخصصی مرکز شهید باهنر دانشگاه فرهنگیان تهران.
- موسی‌پور، نعمت‌الله (۱۳۹۷). بررسی تجربیات به دست آمده از اولین دوره برنامه کارآموزی به منظور شناسایی نقاط قوت و ضعف برای بررسی برنامه کارآموزی در دانشگاه فرهنگیان. گزارش پژوهش، تهران: دانشگاه فرهنگیان.
- Bukaliya, R. (2012). The potential benefits and challenges of intership programmes in an OdL institutions: A case for the zimbabwe open university. *International Journal on New Trends in Education on Thir Implication Janury*, 3(13), 118-133.
- Chen, C. T., Hu, J. L., Wang, C. C., & Chen, C. F. (2011). A study of the effects of internship experiences on the behavioural intentions of college students majoring in leisure management in Taiwan. *Hospitality Leisure Sport & Tourism Education*, 10(2), 61-73.
- Daniels, J., & Brooker, J. (2014). Student identity development in higher education: implications for graduate attributes and work-readiness. *Educational Research*, 56(1), 65-76.
- Eceli, M. (2012). *Student teachers' professional learning in teaching practicum*. Doctoral Dissertation, University of Hong Kong.
- Jones, C. M., Green, J. P., & Higson, H. E. (2017). Do work placements improve final year academic performance or do high-calibre students choose to do work lacements? *Studies in Higher Education*, 42(6), 976-992.
- Khalil, O. E. M. (2015). Students' experiences with the business internship program at Kuwait University. *Management Education*, 13(3), 202-217.
- LaBoskey, V. K. (2004). The methodology of self-study and its theorretical underpinnings. In J. J. Loughran, M. L. Hamilton, V. L. LaBoskey, & T. Rusell (Eds.), *International handbook of self-study of teaching and teacher education practices* (pp. 817-870). Dordrecht: Kluwer.
- Mattox, J. R. (2010). Manager engagement: reducing scrap leaning, TrainingIndustry Quarterly, fall 2010 / A Training Industry, Inc. ezine / www.trainingindustry.com/TIQ.
- Moore, J. D., & Plugge, P. W. (2008). Perceptions and expectations: Implications for construction management internships. *Construction Education and Research*, 4(2), 82-96.
- Nghia, T. L. H., & Duyen, N. T. M. (2019). Developing and validating a scale for evaluating internship-related learning outcomes. *Higher Education*, 77(1), 1-18.
- Nunley, J. M., Pugh, A., Romero, N. & Seals Jr, R. A. (2016). College major, internship experience, and employment opportunities: Estimates from a résumé audit. *Labour Economics*, 38, 37-46.

- Renganathan, S., Ambri, B., Abdul Karim, Z. & Su Li, C. (2012). Students' perception of industrial internship programme. *Education+ Training*, 54(2/3), 180-191.
- Robinson, R. N., Ruhanen, L. & Breakey, N. M. (2016). Tourism and hospitality internships: influences on student career aspirations. *Current Issues in Tourism*, 19(6), 513-527.
- Yiu, M., & Law, R. (2012). A review of hospitality internship: Different perspectives of students, employers, and educators. *Teaching in Travel & Tourism*, 12(4), 377-402.